

KAPITEL 10 / CHAPTER 10¹⁰
**INFLUENCE OF THE QUALITATIVE AND QUANTITATIVE
CHARACTERISTICS OF ENGLISH FINANCIAL TERMINOLOGY
SYSTEM ON TRANSLATION**

DOI: 10.30890/2709-2313.2024-35-00-020

Вступ

Глобалізація бізнесу свідчить про динамічний розвиток міжнародних зв'язків у соціальному, економічному, науковому та культурному планах. В умовах зростання інтеграції світової спільноти та включення України у світову соціально-економічну систему, англійська мова стала засобом спілкування фінансових фахівців із зарубіжними колегами, що передбачає практичне володіння англійською мовою. Тексти міжнародних фінансових стандартів написані англійською мовою і, відповідно, їх переклади українською мовою повинні повною мірою відображати масштаб зростання інтересу до відтворення професійної термінології. Ми спостерігаємо постійно зростаючий інтерес до перекладу вузькоспеціалізованої професійної літератури з фінансів, а це, в свою чергу, свідчить про те, що необхідно розвивати спеціалізовану галузь наукового знання і людської діяльності в сфері фінансів, що зумовлює актуальність цього дослідження.

10.1. Частиномовна приналежність термінів

Однією з ключових проблем загального мовознавства є проблема методології, тобто методів дослідження мови. Відомо, що будь-яка галузь людського пізнання повинна мати поряд з об'єктом і предметом вивчення певні дослідницькі методи, чим досягається науковість результату. Лінгвістика

---

¹⁰ *Authors: Stoliarchuk Hanna*

Number of characters: 62802

Author's sheets: 1,57

протягом історії свого розвитку створила власні (спеціальні) методи [10].

Беручи до уваги велику кількість об'єктів, які підлягали нашому дослідженню, був використаний метод суцільної вибірки, що уможливило отримання об'єктивних наукових результатів. Метод дескрипції та спостереження полягає в інвентаризації та систематизації, класифікації та інтерпретації структурних, семантичних та функціональних властивостей англійських термінів міжнародних фінансів. У межах даного методу було здійснено суцільну вибірку відповідних термінологічних одиниць з метою проведення їх подальшого аналізу. На основі суцільної вибірки, використовуючи дефінітивний метод, було сформовано первинний робочий масив фахових лексичних одиниць мови фінансів, що становив 100 одиниць.

Структурно-словотвірну методику доцільно застосовувати для дослідження словотвірних моделей, за якими формуються терміноодиниці різної лінійної довготи. Вивчення структурних параметрів термінологічних одиниць і встановлення особливостей їх лексикографування є одним із важливих елементів теорії і практики сучасної лексикографії. Тому питання частиномовної стратифікації терміноодиниць певної галузі в різних типах словників, зокрема особливості способів і моделей термінотворення, набувають все більшої актуальності серед лексикографів [12].

Водночас дуже мало вчених звертають увагу на специфіку частиномовного представлення галузевої лексики, особливості її лексикографування у різних типах словників. У науковій літературі стверджується, що основу термінологічної лексики складають іменники, оскільки категорія іменника з її широкими семантичними можливостями здатна вичерпати основний склад термінологічних найменувань [6, с. 145]. Проведемо дослідження фінансової термінологічної лексики, щоб зрозуміти, які частини мови мають найбільші семантичні можливості на прикладі відібраної для дослідження сукупності термінів.

Проведений аналіз утворення термінів показав, що у складі англомовної фінансової терміносистеми є певні ключові слова, що переважають кількісно та

складають базисну термінологію і входять до термінологічної системи як необхідні і обов'язкові елементи: *audit, statement, process*, навколо яких утворилася велика кількість термінологічних словосполучень. Активними у створенні бінарних сполучень є також терміни *risk, assessment, engagement, control*.

Структурні особливості англomовної фінансової термінології за своєю будовою поділяються на:

1) **прості**, які складаються з одного слова: *assets* – *активи*, *costs* – *витрати на придбання або виробництво*; прості терміни неоднорідні за кількістю словоутвірних компонентів і на цій підставі однокомпонентні терміни поділяють на групи:

а) до структури терміна входить лише одна основа: *risk* – *ризик*, *cost* – *витрати на придбання або виробництво*, *asset* – *актив*;

б) структуру терміна складає основа та один чи більше афіксів: *documentation* – *документація*, *engagement* – *завдання*, *provision* – *резерви майбутніх періодів*.

2) **складні**, які складаються з двох основ і пишуться разом: *goodwill* – *гудвіл*.

3) **терміни-словосполучення**, які складаються з декількох окремих слів: *carrying amount* – *балансова вартість*, *fair value* – *справедлива вартість*.

Серед англійських термінів обліку та аудиту переважають терміни-словосполучення, зокрема двокомпонентні – 54% вибірки. До них належать такі типи:

1) прикметник + іменник (Adjective + Noun), а також модель іменник + іменник, в яких перший компонент вживається в атрибутивній функції: 92,6 % вибірки, наприклад: *discontinued operation, present value, fair value, recoverable amount, add value, adequate control*, та інші.

2) іменник + іменник та іменник + прийменник + іменник (Noun + Noun); (Noun + Preposition + Noun): 7,4 % вибірки, наприклад: *pooling of interests, profit after tax, profit from operations, impairment of assets, substance over form, Code of ethics, disclosure of nonconformance, acquisition method* та інші.

Під час аналізу частиномовної приналежності термінів виявилось переважне вживання наступної формули: «Noun + Preposition + Noun», тобто значення іменників часто конкретизуються та уточнюються за допомогою атрибутивних прийменникових сполучень типу *prep. + N*. Вважаємо це однією з особливостей утворення термінологічних словосполучень в англійській мові. Прийменникові сполучення в подібних випадках творять різні за значенням терміни. За допомогою прийменників, що передують іменникам, можна останні відмінювати при перекладі англійських термінів на мови, де іменник має відмінки, наприклад, українську. Прийменник належить до основних частин мови. Прийменники ідентифікують різні значення основного – ядерного іменника.

Іменникові сполучення, що утворюють один термін, мають свої особливості. В нашому дослідженні переважає наступна частиномовна формула: «Noun + Noun + Noun», наприклад: *the cash flow statement, the decision time audit, the information dissemination program, the service department monitoring, the exposure risk analysis*. Таку формулу називають ланцюжком іменників. Ланцюжок іменників – це вид словосполучення, що представляє собою ряд трьох або більше іменників, що визначають одне поняття. У таких словосполученнях головний іменник, який складає семантичне ядро словосполучення, знаходиться завжди в кінці ланцюжка, а всі попередні слова, пов'язані з ним, є визначеннями. На початку словосполучення, як правило, знаходиться артикль або інший визначник. Вперше поняття *noun chain* було введено юристом Річардом Уайдіком (Richard Wydick) [5, с.14]. Так, у терміні *cash flow statement* головним іменником є *statement*, а два інші іменника *cash* та *flow* є визначальними. Таким чином, ланцюжок іменників дозволяє отримати такий переклад терміну “*The cash flow statement*” - «Звіт про рух грошових потоків».

Отже, ми бачимо, що й у конструкції «Noun + Noun», відомої в англійській граматиці як *stone-wall problem*, один іменник є головним, а інший відіграє функцію означення. Так, наприклад, у терміні *acquisition method* – *метод придбання*, іменник *acquisition* є означальним, а іменник *method* є головним.

Прикладами моделі stone-wall є: *forecast transaction, hedge ratio, loss allowance, assurance services*.

Слід зазначити, що деякі дослідники так званої stone-wall problem, в тому числі британські [27], говорять не про іменники у функції визначення (Nouns as Modifiers = Nominal Modifiers), а саме про прикметники: вони вважають, що, наприклад, слово «door» - двері можуть бути прикметником зі значенням «дверний». Інші філологи все-таки називають такі випадки вживанням іменників у функції визначення [13; 14; 26].

Таким чином, аналіз англомовної термінологічної лексики фінансів дозволяє спостерігати найактивніші лексико-дериваційні процеси, дослідження яких сприяє формуванню уявлення про роль та місце термінів у мові фінансової сфери.

Найбільш поширеними іменниковими термінами в нашій виборці виявляються такі, що сформовані за наступними моделями:

- Noun + Noun;
- Noun + Preposition + Noun.

Однак у формуванні багаточленних фінансових термінів беруть участь не тільки іменникові моделі. Спираючись на класифікацію багаточленних словосполучень, запропоновану нідерландським філологом Альбертом Віллемом де Гроотом [18], нами були виділені наступні типи англомовних багатокомпонентних фінансових термінів:

- 1) субстантивні – утворені за моделлю “Adjective / Participle I / Participle II + Noun”, наприклад: *discontinued operation, deferred taxes, present value, fair value, noncontrolling interest, borrowing costs*; утворені за моделлю “Noun + Noun”, наприклад: *acquisition method, account number, risk limitation, cost depletion, cost recovery*;
- прийменникові, наприклад: *disclosure of nonconformance, communicating the acceptance of risks, Code of ethics*;
- з іменником у присвійному відмінку, наприклад: *owner's fraud, children's tax credit, famer's tax*;

- герундіальні словосполучення, наприклад: *going public, monitoring assets, painting the tape*;

2) дієслівні словосполучення:

- власне дієслівні словосполучення, наприклад: *to affect the audit, to block accounts, to deal in credits*;

- прийменникові (Verb + Preposition) або фразові дієслова, наприклад: *look for (mistakes), to deal with (budget imbalances), call for (cutting wage taxes)*;

3) словосполучення без ведучого компонента - сурядні конструкції, наприклад: *leads and lags, assurance skills and technique, profit or loss*;

Що стосується субстантивних словосполучень, то вище було розглянуто іменникові та прийменникові словосполучення. Було також наведено словосполучення, що утворилися за формулою Adjective + Noun.

Тепер проаналізуємо субстантивні словосполучення, утворені за формулою Participle I / Participle II + Noun. До цієї формули утворення словосполучень відносяться такі приклади: *authorized stock* - статутний капітал, *balanced funds* - інвестиційні фонди відкритого типу зі збалансованим портфелем, *controlling group* контролююча група; біржа, *guaranteed bond* - облігація, випущена однією компанією і гарантована інший, *highflying stock* – акції, що високо котируються, *lending operations* – кредитні операції, *negotiated commission* – договірні винагороди брокерів, *paying agent* – банк, який виплачує за дорученням і за рахунок компанії відсотки та дивіденди. Дієприкметник, як і прикметник, може стояти після обумовленого іменника, наприклад «*agent carrying stock*» – консигнаційний агент.

Словосполучення з іменником в присвійному відмінку – найменш чисельна група в нашому дослідженні і становить 0,1% вибірки. Приклади даних словосполучень включають *banker's acceptance* – банківський акцепт, *broker's commission* – комісійна винагорода, *owner's fraud* – шахрайство власника, *owner's equity* – власний (акціонерний) капітал, *stockholder's equity* – акціонерний капітал, *arm's length transaction* – угода між сторонами, які не мають будь-яких

юридичних і фінансових зв'язків, для уникнення конфлікту інтересів.

З інших форм субстантивних словосполучень, що вживаються в англомовних фінансових термінах-словосполученнях, найбільш поширені герундіальні. Серед прикладів герундіальних словосполучень у вибірці є такі: *going public* – ставати публічною, відкритою, *going private* – ставати приватною, закритою (про інформацію), *monitoring assets* – моніторинг активів, *painting the tape* – штучне роздування активності з цінними паперами.

Власне дієслівні словосполучення склали 5% вибірки: *to affect the audit* – впливати на аудит, *to block accounts* – блокувати рахунки, *to co-manage the issue* – бути учасником синдикату з розміщення цінних паперів, *to deal in credits* – займатися кредитною справою, *to engage the opinion* – погодити думку, *to go off briskly* – мати хороший збут, *to instruct a bank to remit money* – дати доручення банку про переказ грошей, *to open an account* – відкрити рахунок в банку, *to release funds* – вивільняти гроші.

Сурядні конструкції – поєднання слів, в яких рівнозначні компоненти з'єднані сурядним зв'язком, у нашій вибірці складають 3%. В англомовній фінансовій термінології найбільш поширені два типи таких поєднань: з сполучником “and” та з сполучником “or”. Приклади поєднань першого типу включають: *mergers and acquisitions* – злиття і поглинання компаній, *leads and lags* – випередження і відставання, прискорення або затягування розрахунків за зовнішньоторговельними операціями, *assurance skills and techniques* – навички та методи впевненості.

Серед поєднань другого типу: *profit or loss* – прибуток або збиток, *fill or kill* – виконати або скасувати. Сполучення другого типу часто мають дефісне написання, що ускладнює їх відділення від складних слів, наприклад: *all-or-none* – наказ брокеру виконати, угоду в повній сумі. До сполучень першого типу близькі складні слова, що включають союз «and». У нашому матеріалі слів нам зустрілося лише одне подібне: освіта: *checks-and-balances* – принцип взаємозалежності і взаємного обмеження.

Аналіз прийменникових зворотів в функції визначення, у яких синтаксичні

відносини виражені за допомогою сполучників або прийменників, засвідчив, що у досліджуваній термінології функціонує незначна кількість одиниць, які становлять лише 3 % від загальної кількості досліджуваних термінів. У більшості таких термінів синтаксичні відносини між компонентами виражені за допомогою прийменника *of*, наприклад: *impairment of assets*, *flow of cash*, *qualitative characteristics of financial statements*, *allocation of capital* та рідше прийменником *in*: *lost in transit*; *the fall in the total costs*.

Як доцільно зауважує у своїй роботі Константінова О.В., в англістиці ще досі не визначений статус двоконпонентних сполучень N+N, або “stone wall” models, таких як *tax law*, *accord deduction* і т.п. Підкреслюючи тенденцію до цільнооформленості та потенційного перетворення таких угруповань у складні слова, лінгвісти при їх вивченні займають крайні позиції – відносять їх або до словосполучень, або до складних слів. У роботі враховується формально-орфографічна ознака, тому цільнооформлені одиниці вважаються складними словами, а роздільнооформлені – словосполученнями, оскільки дифузність семантики притаманна більшості термінологічних словосполучень незалежно від кількості та складу компонентів, де ядро-тема завжди диференціюється рештою компонентів, інакше сполучення не було б терміном [7]. Так, ми вважаємо окреслену проблему актуальною, а саме чи вважати достатньою умову диференціації складних слів і словосполучень лише за орфографічною ознакою. Отже, на думку Борсук Л.Ф. [3] головними критеріями диференціації термінів-комполітів виступають структурний, семантичний та функціональний.

Щодо засобів словотворення, то, за нашими спостереженнями, у сфері термінології міжнародного обліку і аудиту домінує афіксація, переважно, суфіксальна деривація. Найбільш продуктивними суфіксами є **-ing** – *reporting*, **-tion** – *information*, **-ment** – *engagement*. Головне семантичне навантаження цих суфіксів полягає у вираженні насамперед таких значеннєвих компонентів, як «якість» і «абстрактність» [7].

Префікси використовуються для утворення нових слів, в тому числі й термінів міжнародного обліку й аудиту. Вони можуть змінювати значення слова,

але в більшості випадків вони не змінюють частину мови, до якої це слово належить. Префікси стоять **перед** кореневою морфемою. Найбільш поширеними у творенні термінології міжнародного обліку й аудиту є **негативні** префікси **"de–"; "un–"; "in–"; "il–"; "non–"** , що надають терміну протилежного значення. Розповсюдженість негативних префіксів пов'язана з необхідністю відображення в робочих документах аудиторів певних проблем у фінансовій діяльності підприємств, наприклад: *disclosure of nonconformance* – розкриття інформації про невідповідність; *uncontrolled information* – неконтрольована інформація; *deflation* – дефляція (зниження середнього рівня цін).

У суфіксальному термінотворенні домінують суфікси: *-tion, -er, -or: distribution; (control) officer; auditor*. У межах термінології міжнародного обліку і аудиту існує низка префіксів та суфіксів які є найпродуктивнішими і регулярно слугують для утворення нових одиниць у досліджуваний термінологічній підсистемі, що свідчить про її системний характер (префікси: **"de–"; "un–"; "in–"; "il–"; "non–"**; і т. д; суфікси **"-able"; "-ing"; "-(t)ion"**).

Як відомо, слова в мові створюються різними способами за певними моделями. Одним із продуктивних способів поповнення словникового складу мови є аббревіація. Окрім безпосередньо термінів композитів, виявлено складноскорочені аббревіатури, що складаються лише з повнозначних слів, наприклад: IAS (International Accounting Standards); IFRS – (International Financial Reporting Standards). Продуктивність аббревіації термінів як способу утворення нових терміноодиниць є виявом економії (конденсації) у мові.

Аналіз фактологічного матеріалу свідчить, що серед інших способів термінологічної номінації присутня термінологізація слів загальнолітературної мови, або транстермінологізація. Наприклад, як елемент загальномовної системи одиниця «tax» має певне денотативне значення: «an amount of money paid to the government». Приналежність «tax» до загальномовної системи проявляється у тому, що, вступаючи у зв'язки з загальноновживаними одиницями, лексема tax не змінює своє денотативне значення: *direct (indirect) taxes; single tax, to levy a tax on smb*. Потрапивши до іншої понятійної системи, слово «tax» набуває

додаткової семантичної ознаки, яка експлікується в термінологізованому лексико-семантичному варіанті: «a compulsory contribution to state revenue, levied by the government on workers' income and business profits, or added to the cost of some goods, services, and transactions». Термінологізований лексико-семантичний варіант визначає місце терміна в системі і його взаємовідношення з іншими елементами системи, а також надає терміну нової інтегральної системної якості - співвідношення з певною підсистемою понять терміносистеми: *tax base, tax credit, tax lost, tax audit*. Прикладом транстермінологізації може бути створення терміну *tax haven* – *податкова гавань*. Термін “tax haven” означає “a country or independent area where taxes are levied at a low rate”, в той час як термін “haven” означає “a sheltered body of water where ships, boats, and barges can be docked”. В цьому терміні бачимо перенесення поняття “гавань” з галузі мореплавства до фінансової галузі, тобто термін “*tax haven*” є метафорою, що утворилася шляхом транстермінологізації.

Нова інтегральна сутність, що виражає сукупність властивостей позначеного терміном “tax” категоріального поняття, експлікується серією термінологічних словосполучень. Всі ці значення, з одного боку, диференціюють основне значення терміна, з другого - доповнюють його, створюючи категоріальну цілісність поняття. Тому, у результаті термінологізації термін «tax» набув нової інтегральної системної якості.

Новий термін, утворений способом конверсії, входить до парадигми тієї частини мови, до якої він тепер належить: *control* (Noun) – контроль → *to control* (Verb) – контролювати; *license* (Noun) – ліцензія → *to license* (Verb) – надавати ліцензію. Отже, конверсія має високий термінотвірний потенціал у сфері міжнародного обліку і аудиту.

Розглянемо порівняно «молодий» словотвірний спосіб, що відноситься до словоскладання, - контамінацію (зрощення). Контамінація являє собою утворення мовної одиниці в результаті стягнення морфологічних осколків, або квазіморфем, з можливою гаплогією [1, с. 15].

Слова, що з'являються в результаті зрощення, прийнято називати

контоменантами, або блендами (англійський термін – *blending*). Процес зрощення можна розглянути на прикладі лексеми *taxflation* – підняття податків. Елемент «-flation» був узятий з контамінованого слова «*stagflation*» і використовується як структурний елемент складних термінів в фінансовій лексиці, таких як: «*oilflation*» (підняття цін на нафту), «*taxflation*» (збільшення податків) тощо. Контамінацією створений термін *crowdfunding* – краудфандінг: фінансування громадою. Дане слово утворене шляхом злиття двох англійських слів: *crowd* - натовп і *funding* – фінансування. Такі терміни, як *crowdfunding*, перекладаються за допомогою транслітерації і транскрипції, тобто за допомогою передачі графічної і звукової форм англійської лексичної одиниці на українську мову. Наприклад: *crowdfunding* – кроудфандінг (народне фінансування), *fintech* – фінтех (фінансові технології).

Всі наведені вище способи термінотворення в англійській мові застосовуються для утворення нових термінів. Проблема їх правильного розуміння і перекладу пов'язана з тим, що при сучасному стрімкому розвитку науки і техніки ніякий словник не в змозі встигнути за виникненням нових слів і термінів в різних галузях знання. Якщо в тексті зустрічається термін, відсутній в словнику, перекладач зобов'язаний самостійно визначити його значення. Для цього необхідно проаналізувати структуру неологізму, встановити спосіб його утворення, уважно вивчити контекст, в якому зустрілося слово, знайти приклади вживання даного слова в Інтернеті або інших джерелах [3, с. 145-148].

Галузева термінологія утворюється на основі тих самих способів і типів, що й слова літературної мови, відмінність полягає лише в продуктивності тієї або іншої словотвірної моделі чи формантів. Слід зазначити, що термінологія міжнародного обліку і аудиту має певні особливості в плані переважної частиномовної приналежності та структурних особливостей термінів.

Як засвідчує аналіз емпіричного матеріалу, розглянутого вище, найпродуктивнішим засобом творення термінів міжнародного обліку і аудиту є афіксація. Поєднуючись між собою у різних констеляціях, терміни і термінологічні словосполучення утворюють щонайменше п'ять типологічно

значущих груп: прості терміни, афіксальні терміни (деривати), терміни-композиції, терміни-словосполучення і терміни-аббревіатури, які проілюструємо такими прикладами: *engagement* – погодження, *risk-oriented planning* – планування, *орієнтоване на ризик*; *audit sampling* – аудиторська вибірка; *analytical procedures* – аналітичні процедури; *Gross profit (GP)* – валовий прибуток; *External Service Provider (ESP)* – зовнішній постачальник послуг; *the current value of dividends* – приведена вартість дивідендів ; *the life of the investment* – термін інвестування, тощо.

10.2. Семантичні характеристики термінів (компонентний аналіз) у діяхронії та синхронії

В основі компонентного аналізу лежить припущення, що значення слова складається із семантичних компонентів [9, с. 158]. Отже, основними ознаками, що формують значення, є елементарні одиниці на семантичному рівні. За допомогою компонентного аналізу можна виокремити найменші неподільні одиниці або мінімальні компоненти [1, с. 16].

Оскільки семантичні зв'язки зумовлені відношеннями між компонентами значення терміноодиниць, то для порівняння компонентів значення кількох термінологічних одиниць виконуємо компонентний аналіз цих одиниць, який виявляє спільні та близькі за змістом семи в одиницях мови. Компонентний аналіз уперше з'явився в антропологічній лінгвістиці як засіб вивчення відносин між термінами спорідненості, але з тих пір він довів свою користь у багатьох сферах значення.

В основі розкладення смислу на простіші елементи перебуває низка елементарних його компонентів, які далі не розкладаються. Такі мінімальні елементарні смисли називаємо семантичними множниками, або семами [Новосілець]. Іншими словами, сема є найменшою одиницею плану змісту. У свою чергу, мінімальні компоненти семи формують складніші утворення

семми, котрі розуміємо як семантичні одиниці, що відображають певну ознаку позначуваного предмета чи поняття.

В. В. Левицький розрізняє такі способи здійснення компонентного аналізу: 1) логічні; 2) лексикографічні та 3) психолінгвістичні [8, с. 118–120]. Найширше у дослідженні використовується лексикографічний спосіб, у якому семантичні компоненти виокремлюються найефективніше. Компоненти дефініцій трансформуємо та групуємо певним чином, створюючи на цій основі певний список компонентів. Цей спосіб є найпростішою та найбільш ефективною методикою компонентного аналізу.

Часто виявлення смислових компонентів значення терміна відбувається інтуїтивно, коли для виокремлення сем користуємося тлумачними словниками та термінологічними словниками. Основним матеріалом, що потребував детального аналізу, були лексикографічні описи статей, тому розгорнуті аналітичні визначення (дефініції) термінів лягли в основу виокремлення сем.

У своїх відношеннях семи проявляють ієрархічний характер. Усі семантичні елементи у слові не є однаково важливими. Один (або кілька) з них є домінантним семантичним елементом, організовуючи навколо себе всі інші, які можуть бути більш або менш важливі для значення лексеми [27, с. 108]. Отже, різні компоненти у семантичній структурі терміна є неоднаковими за своїм значенням. Одні з них більш суттєві, інші – другорядні. Цим і визначається їх ієрархія у структурі кожного терміна і їх відношення одне до одного. Домінантну позицію у семній ієрархії терміна посідає родова сема, а видові розпізнавальні семи розміщуються на периферії.

Так, у структурі семми розрізняємо різні види сем, що їм підпорядковані. Найбільш загальні семи називаємо *класемами* (семи граматичного характеру), вони відповідають значенням частин мови: предметності, ознаки, кількості, дії та ін. Конкретнішими є власне лексичні семи, серед яких також виокремлюємо головні (домінантні) та залежні (підпорядковані). Головні, тобто категоріальнолексичні семи, їх ще називають *архісемами*, - найважливіші в організації лексичного значення слова й утворюють вузлові пункти у

класифікації слів. Архісема – це сема, спільна для певного лексико-семантичного поля чи тематичної групи [8, с. 387]. Усі інші семи підпорядковуються архісемам, уточнюють їх та конкретизують. Такі уточнювальні та конкретизуючі семи називаємо диференційними. *Диференційні семи* – це “ознаки, за якими протиставляються слова, згруповані за однією архісемою, і за якими можна відрізнити одну семему від іншої”. Диференційні семи перебувають з архісемою у родо-видових відношеннях. Архісема – це загальна (*інтегральна*) для певної групи слів сема родового значення, а диференційні семи – семи видового значення.

Отже, семеси у складі сем ієрархічно впорядковані та перебувають у структурних відношеннях, визначаючи категорію слова, родові та видові ознаки об’єкта, його головні та другорядні ознаки.

Компонентний аналіз допомагає виокремити інваріантне значення терміна. У процесі дослідження семантики терміна міжнародного обліку і аудиту важливим є виокремлення та опис його *семантичного інваріанта*. За допомогою інваріанта відбувається однозначне розуміння кожного нового смислу слова. Під інваріантом розуміємо одиницю системи мови, а варіанти – це його синтагматичні реалізації. До складу семантичного інваріанта входять неподільні одиниці змісту – семи. За Дж. Лайонзом, слово має головне значення, від якого утворюються інші, і ми можемо розпізнати або уявити собі певні зв’язки між кожним із цих значень [27].

Зважаючи на той факт, що логіка вивчення характеристик лексичних одиниць потребує дослідження їхнього значення як у минулі часи, так і в теперішньому часі, доцільним є застосування діахронічного та синхронічного способів вивчення лексико-семантичної системи мови. Отже, застосуємо діахронічний та синхронічний підходи при дослідженні семантичних характеристик лексичних одиниць: *audit, control та monitoring*.

Проаналізуємо дефініцію іменника *audit* за допомогою компонентного аналізу. Наведемо дефініції зазначеного терміна із п’яти словників. Cambridge Dictionary [16] подає таке визначення терміну: “*an official examination of the*

accounts of a business” (офіційна перевірка звітів підприємств). Latin Derivatives in English (English Words with Latin Roots) [95] подає латинське походження терміну, а саме: “auditum - to hear (verb): audio, audience» (слухати, аудіо, аудиторія)”. Collins English Dictionary [17] дає більш розширену дефініцію терміна:

- 1 a) “an inspection, correction, and verification of business accounts, conducted by an independent qualified accountant” (перевірка, виправлення та підтвердження звітів підприємств, що проводиться незалежним кваліфікованим бухгалтером);
- 1 b) “(as modifier): audit report” (як модифікатор: аудиторський звіт);
2. “US an audited account” (перевірений звіт);
3. “any thoroughgoing check or examination” (будь-яка ретельна перевірка чи експертиза);
4. “archaic: a hearing” (слухання).

В Merriam-Webster dictionary [24] наводять визначення цього терміну з акцентуванням на критерії систематичності процесу:

- 1 a) “a formal examination of an organization's or individual's accounts or financial situation” (офіційне вивчення бухгалтерських звітів організації або фізичної особи).
- 1b) “the final report of an audit” (підсумковий аудиторський звіт);
- 2 “a methodical examination and review” (систематичне обстеження та огляд).

В Longman Dictionary [22] наводять наступну дефініцію терміну:

1. “an official examination of a company's financial records in order to check that they are correct” (офіційне обстеження фінансових записів компанії, щоб перевірити їх правильність); “internal audit (=an audit carried out by a company's own staff)” (внутрішній аудит = аудит, проведений власним персоналом компанії);
2. “formal a detailed examination of something in order to check if it is good enough” (формальне детальне вивчення чогось, щоб перевірити, чи воно якісне).

В фінансовій сфері сема “перевірка чогось” означає перевірку фінансових звітів. Проте розклад на семи змісту дефініції із четвертого словника згадує не тільки сему “перевірка (обстеження) фінансових звітів”, а також додає сему

“систематичний огляд”. Отже, бачимо, що лексема “audit”, що є багатозначною, має основне значення перевірки фінансових звітів на систематичній основі. В результаті зіставлення даних словникових дефініцій ми можемо констатувати, що лексема audit в сучасній англійській мові є багатозначною. З десяти наведених словникових дефініцій вісім визначають його значення в сучасній англійській мові; інші дві відносяться до історизмів та архаїзмів.

Наявність інтегральних компонентів у відокремлених значеннях терміну *audit* та у лексичних одиницях, що входять до складу його дефініцій, підтверджує існування декількох лексико-семантичних груп (ЛСГ), що мають загальну родову сему, або архісему.

Проаналізуємо ЛСГ₁ – *examination, inspection, correction, verification, check* (1). Розглянемо компонентний склад слів, що входять до цієї ЛСГ, і уточнимо відносини між значеннями виокремлених компонентів, застосовуючи для цього процедуру ступінчастої ідентифікації. Далі розглянемо компонентний склад лексем, що входять до кожної ЛСГ, і уточнимо відносини між значеннями членів даних ЛСГ, застосовуючи для цього процедуру ступінчастої ідентифікації.

1а) **Examination:** an examining or being examined; investigation; inspection; checkup; scrutiny; inquiry; testing [17].

1б) **Inspection:** critical examination, official examination or review, as of troops [92].

1в) **Correction:** marks or comments made on a piece of work, especially school work, which indicate where there are mistakes and what are the right answers. [17].

1г) **Verification:** establishment of the correctness of a theory, fact, etc., evidence that provides proof of an assertion, theory, etc. [17].

1д) **Check:** If you **check** something such as a piece of information or a document, you make sure that it is correct or satisfactory [17].

Відзначаємо, що у тлумаченнях, що зіставляються, виникає ситуація взаємовизначення, що підтверджує входження даних компонентів в семантичну структуру слова *audit*:

$\text{audit}_1 = \text{examination} \rightarrow \text{inspection} \rightarrow \text{correction} \rightarrow \text{verification} \rightarrow \text{check}$ (2).

Найбільшу кількість спільних компонентів значення з іншими одиницями цієї групи має слово **examination**. Отже, дане слово є ядерним членом даної групи семантичних компонентів.

ЛСГ₂ – audience, hearing (3).

2a) **Audience:** an opportunity to put one's point of view, such as a formal interview with a monarch or head of state; the audience for a television or radio programs consists of all the people who watch or listen to it [17];

2б) **Hearing:** an official meeting which is held in order to collect facts about an incident or problem, chance to be heard [17].

Відзначаємо, що в тлумаченнях, що зіставляються, виникає ситуація взаємовизначення, що підтверджує входження даних семантичних компонентів в семантичну структуру аналізованого слова: $audit_2 = \text{audience} \rightarrow \text{hearing}$ (4).

Найбільша кількість спільних компонентів значення з іншими одиницями цієї групи має слово **listening**. Отже, дане значення є ядерним для даної лексико-семантичної групи.

ЛСГ₃ – report, review (5).

3a) **Report:** an official document which a group of people issue after investigating a situation or event [17];

3б) **Review:** a report in the media in which someone gives their opinion of something such as a new book or film [17].

Найбільша кількість спільних компонентів значення з іншими одиницями цієї групи має слово **report**. Отже, це означає, що дане слово є ядерним компонентом для даної лексико-семантичної групи слів: $audit_3 = \text{report} \rightarrow \text{review}$ (6).

Отже, в процесі аналізу нами було отримано набір семантичних компонентів, які можна розглядати як змістовні ознаки концепту, об'єктивованого іменником **audit**. Ці елементарні значення можуть бути узагальнені як три класифікаційні ознаки концепту **audit**: перевірка, слухання, звіт. Концептуальний каркас (фрейм) поняття **audit** можна представити у вигляді схеми (рис. 1).

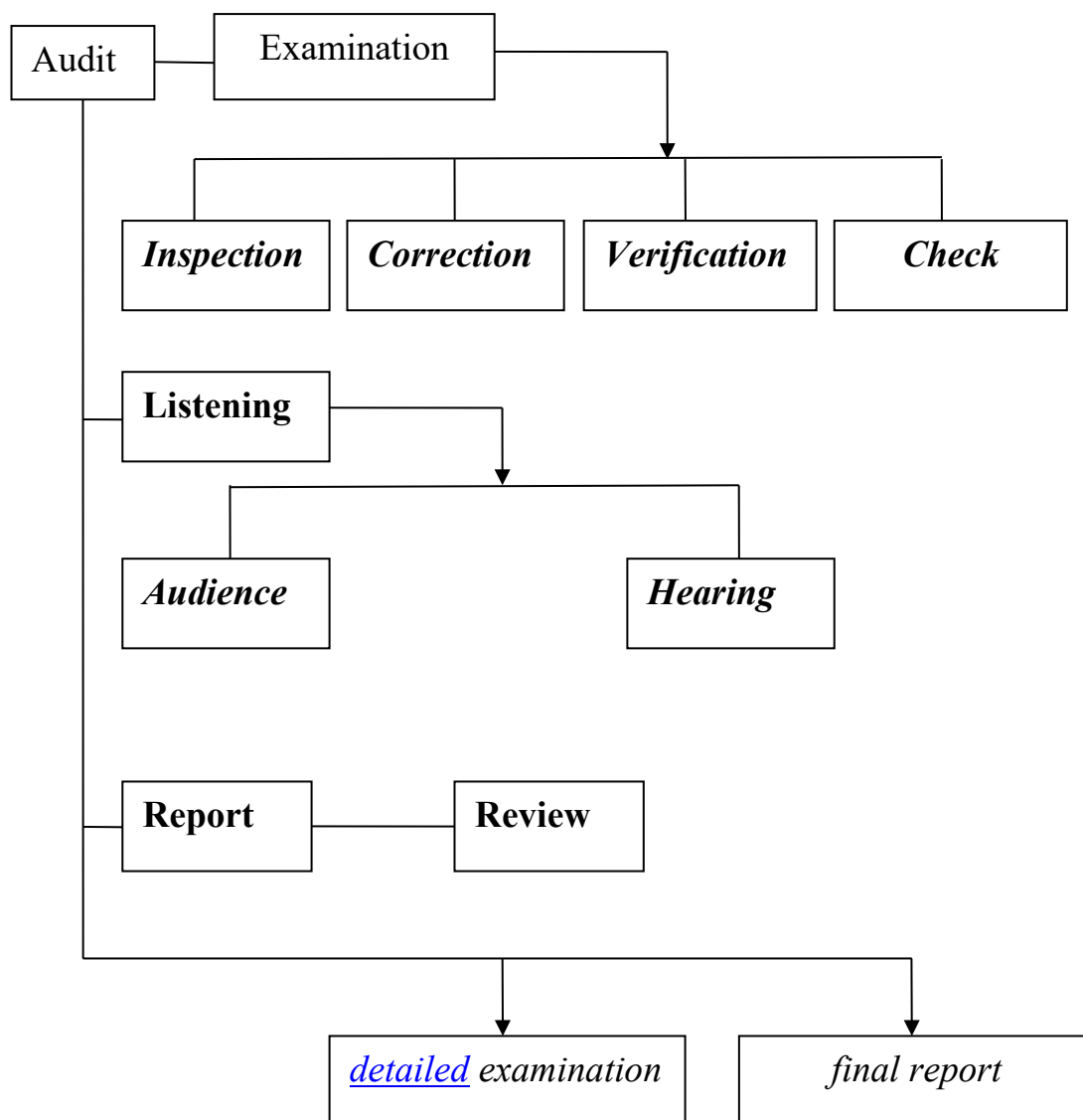

Рис. 1 - Фреймова структура терміну audit

Джерело [Розроблено автором]

Таким чином, ми дійшли висновку, що суть терміну audit – це сума смислових компонентів, що входять до його семантичної структури, які представлені інтегральними ознаками та диференційними ознаками (рис. 1).

До лексико-семантичної групи лексеми “audit” відносять також слова: “control”, “monitoring”. Проаналізуємо семантику наведених лексем.

Дослідимо дефініцію іменника “control” за допомогою компонентного аналізу. Наведемо дефініції зазначеного терміна із п’яти словників. Cambridge

Dictionary [16] подає таке визначення терміну: *“the act of controlling something or someone, or the power to do this”* (процес контролю над чимось чи кимось, або повноваження це робити).

Etymology dictionary [19] пов'язує походження цього терміну із раннеанглійським дієсловом countrollen: *“early 15century, countrollen, «to check the accuracy of, verify; to regulate” from Anglo-French contreroller “exert authority”, “from Medieval Latin contrarotulus “a counter, register” from Latin contra “against”(see contra) + rotulus, diminutive of rota “wheel” (see roll (n.)). The word apparently comes from a medieval method of checking accounts by a duplicate register”* (на початку 15в., countrollen, “перевірити точність, перевірити; регулювати”, від англо-французького contreroller “здійснювати владні повноваження”, від середньовічного латинського contrarotulus “лічильник, реєструватися”, від латинського contra “проти” (див. проти) + rotulus, зменшувальний від rota “колесо”. Слово, мабуть, походить від середньовічного методу перевірки рахунків за дублюючим реєстром). Іменник control, таким чином, був створений від відповідного дієслова в результаті конверсії.

Collins English Dictionary [17] дає більш розширену дефініцію терміна: *“1. Control of an organization, place, or system is the power to make all the important decisions about the way that it is run. (Контроль над організацією, місцем чи системою - це сила приймати всі важливі рішення щодо способу управління нею). 2. If you have control of something or someone, you are able to make them do what you want them to do. (Якщо у вас є контроль над чимось чи кимось, ви можете змусити їх робити те, що ви хочете, щоб вони зробили)”*.

В Merriam-Webster dictionary [24] наводять визначення терміну з акцентуванням на різних особливостях прояву контролю: *“a) an act or instance of controlling also power or authority to guide or manage; b) skill in the use of a tool, instrument, technique, or artistic medium; c) the regulation of economic activity especially by government directive. (a) дія або зразок контролю а також влада або повноваження щодо керівництва чи*

управління; б) вміння користуватися інструментом, методикою, технікою чи художнім носієм; с) регулювання господарської діяльності, особливо директивною урядом) ”.

В Longman Dictionary [22] наводять наступну дефініцію терміну: “1. The ability or power to make someone or something do what you want or make something happen in the way you want. (Здатність або сила змусити когось або щось робити те, що ти хочеш, або зробити щось так, як ти хочеш). 2. The power to make the decisions about how a country, place, company etc is organized or what it does. (Повноваження приймати рішення про те, як організована країна, місце, компанія тощо, чи про те, що вона робить) ”.

З наведених дефініцій ми бачимо, що загальний сенс поняття “control” – це здійснення владних повноважень над будь-ким, або будь-чим. В фінансовій сфері сема «здійснення владних повноважень» означає здійснення владних повноважень у фінансовій діяльності підприємства. Проте розклад на семи змісту дефініції із четвертого словника додає до семи “здійснення владних повноважень” також сему “вміння користуватися інструментом, методикою, технікою..”. Отже, бачимо, що лексема «control», що є многочленною, має значення здійснення владних повноважень на основі вміння користуватися інструментом, методикою, технікою тощо.

Наявність інтегральних компонентів у відокремлених значеннях терміну *control* та у лексичних одиницях, що входять до складу його дефініцій, підтверджує існування декількох лексико-семантичних груп (ЛСГ), що мають загальну родову сему, або архісему, наприклад:

ЛСГ₁ – power, directive, authority (7).

Далі розглянемо семантичний склад слів, що входять до кожної ЛСГ, і уточнимо відносини між значеннями членів даної ЛСГ, застосовуючи для цього процедуру ступінчастої ідентифікації. Далі розглянемо компонентний склад лексем, що входять до кожної ЛСГ, і уточнимо відносини між значеннями членів даних ЛСГ, застосовуючи для цього процедуру ступінчастої ідентифікації.

1а) **Power:** power to do something, your ability to do it [17].

1б) **Directive**: an official instruction that is given by someone in authority [17].

1в) **Authority**: are the people who have the power to make decisions and to make sure that laws are obeyed. [17].

Відзначаємо, що у тлумаченнях, що зіставляються, виникає ситуація взаємовизначення, що підтверджує входження даних компонентів в семантичну структуру терміну **control**:

$\text{control}_1 = \text{power} \rightarrow \text{directive} \rightarrow \text{authority}$ (8).

Найбільшу кількість спільних компонентів значення з іншими одиницями цієї групи має слово **power**. Отже, дане слово є ядерним членом даної ЛСГ.

ЛСГ₂ – to check, verify, regulate, control (9).

2а) **Check**: if you **check** something that is written on a piece of paper, you put a mark, like a V with the right side extended, next to it to show that something is correct or has been selected or dealt with [17];

2б) **Verify**: if you verify something, you check that it is true by careful examination or investigation [17].

2в) **Regulate**: to regulate an activity or process means to control it, especially by means of rules [17];

2г) **Control**: to have or attempt to exert control [17].

Відзначаємо, що в тлумаченнях, що зіставляються, виникає ситуація взаємовизначення, що підтверджує входження даних семантичних компонентів до семантичної структури аналізованого слова:

$\text{to control}_2 = \text{check} \rightarrow \text{verify} \rightarrow \text{regulate} \rightarrow \text{control}$ (10).

Найбільша кількість спільних компонентів значення з іншими одиницями цієї групи має іменник **check**. Отже, його значення є ядерним для даної лексико-семантичної групи.

ЛСГ₃ – counter, register (11).

3а) **Counter**: a person or thing that counts something [17];

3б) **Register**: an official list or record of people or things [17].

Найбільша кількість спільних компонентів значення з іншими одиницями цієї групи має слово **counter**. Отже, це означає, що дане слово є ядерним

компонентом для данолексико-семантичної групи слів:
control₃= *counter*→ *register* (2.12).

Отже, в процесі аналізу нами було отримано набір семантичних компонентів, які можна розглядати як змістовні ознаки концепту, об'єктивованого іменником *control*. Ці елементарні значення можуть бути узагальнені як три класифікаційні ознаки концепту *control*: повноваження; перевірка; особа, яка робить підрахунки. Концептуальний каркас (фрейм) поняття *control* можна представити у вигляді схеми (рис. 2).

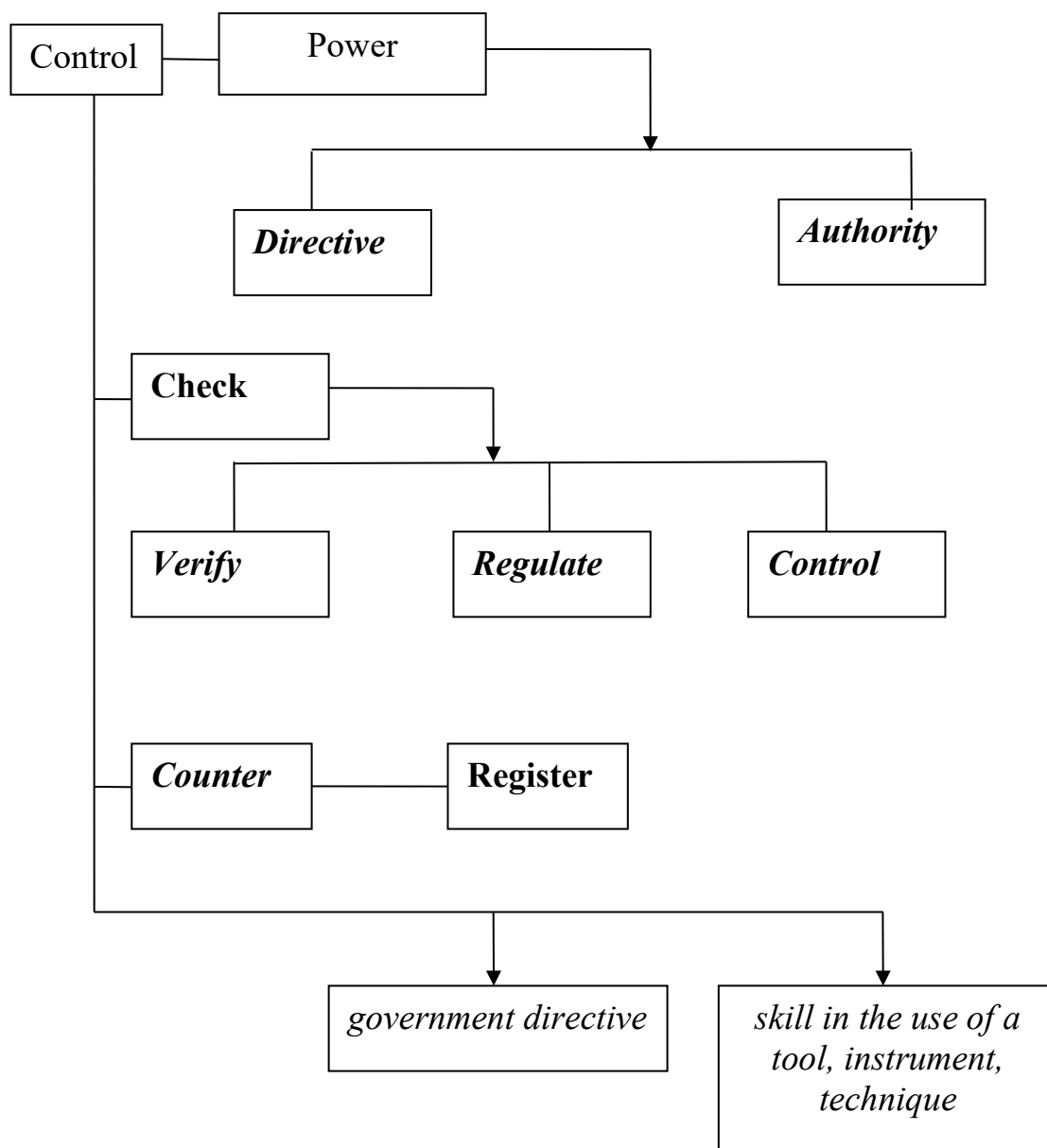
Таким чином, ми дійшли висновку, що суть терміну control - це сума смислових значень, що в нього входять, які представлені інтегральними ознаками та диференційними ознаками (рис. 2).

Проаналізуємо дефініцію терміну “*monitoring*” за допомогою компонентного аналізу. Наведемо дефініції зазначеного терміну із п'яти словників.

Електронний словник бізнес-термінів [4] подає таке визначення терміну: “*a type of systematic observation, like the monitoring of criminals by the police*” (тип систематичного спостереження, як моніторинг злочинців з боку поліції.).

Etymology dictionary [19] подає походження іменника *monitor*: “*1540s, "senior pupil at a school charged with keeping order, etc.," from Latin monitor "one who reminds, admonishes, or checks," also "an overseer, instructor, guide, teacher.;" agent noun from monere*

Дієслово *monitor* має, згідно того ж словнику, такі визначення: “*to remind, bring to (one's) recollection, tell (of); admonish, advise, warn, instruct, teach," from PIE *moneie- "to make think of, remind" (source also of Sanskrit manayati "to honor, respect," Old Avestan manaiia- "making think"), suffixed (causative) form of root *men- (1) "to think" (source also of Latin memini "I remember, I am mindful of," mens "mind") The notion is "one who or that which warns of faults or informs of duties*».

Рис. 2 - Фреймова структура терміну «control»

Джерело [Розроблено автором]

(1540-х років, "старшокласник у школі, якому доручено дотримуватися порядку тощо", від латинського монітора "той, хто нагадує, наказує або перевіряє", також "наглядач, інструктор, путівник, викладач," іменник агента з монери ", щоб нагадати , принести до (свого) спогаду, розповісти (про); наказувати, радити, попереджати, вказувати, навчати, "від PIE * *moneie*-" думати, нагадувати "(джерело також санскриту *манаяті*" шанувати,

поважати " Стара Авестанська манаія - «замислюватися»), суфіксальна (причинно-наслідкова) форма кореня * *теп-* (1) «думати» (джерело також з латинської *тетіні* «я пам'ятаю, я пам'ятаю,» *тепс* «розум») Визначення "той, хто або що попереджає про помилки або повідомляє про обов'язки").

«1924, "to check for quality" (originally especially of radio signals), from monitor (n.). General sense of "observe, keep under review" is from 1944. Keats used it (1818) as "to guide"». (1924 р. "Для перевірки якості" (спочатку особливо радіосигналів), від монітора (n.). Загальне значення "спостерігати, тримати під оглядом" є з 1944 року. Кітс використовував це (1818) як "для керівництва").

Отже, з наведених вище визначень бачимо, що термін «monitoring» має історичне походження тому, що термін згадується у латинській мові та санскриті. Історичний розвиток показує, що даний термін згадується як у технічній, так і в управлінській сферах.

Collins English Dictionary [17] дає більш розширену дефініцію терміна “monitoring”:

1. the act of being a monitor of something (акт моніторингу чогось);
2. the act of observing or recording an engine or other device or its activity or performance (акт спостереження або запису роботи двигуна чи іншого пристрою або його активності або продуктивності);
3. the act of checking a radio or television broadcast or its technical quality (акт перевірки радіо- або телевізійного мовлення або його технічної якості”).

В Merriam-Webster dictionary [24] наводиться визначення терміну “monitoring” з акцентуванням на функціях цього процесу, а саме: “as in observation, policing” (як спостереження, підтримання порядку).

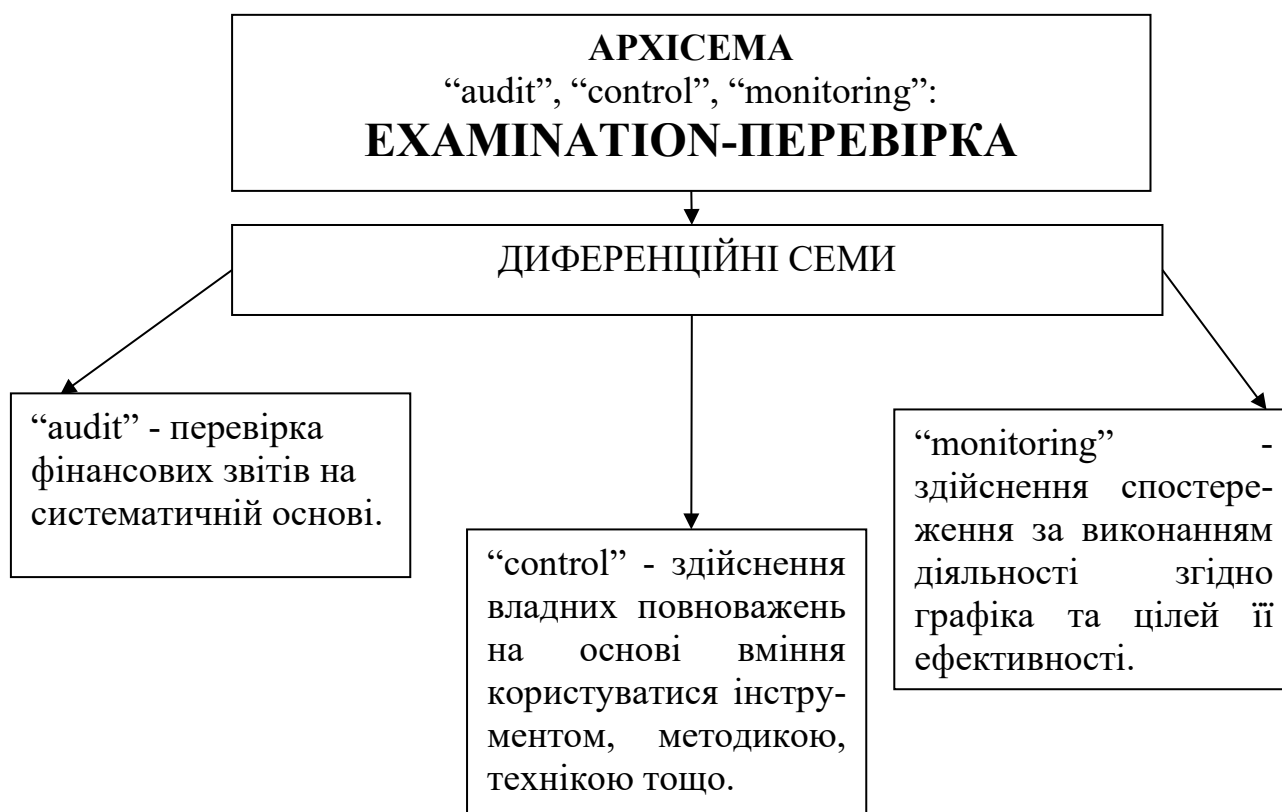
В Business Dictionary [15] наводять наступну дефініцію терміну “monitoring”: “Supervising activities in progress to ensure they are on-course and on-schedule in meeting the objectives and performance targets” (Здійснення нагляду за діяльністю, що проводиться, щоб забезпечити її належне виконання за графіком згідно цілей досягнення ефективності).

З наведених дефініцій ми бачимо, що загальний сенс поняття “monitoring” –

це здійснення спостереження над будь-ким, або будь-чим. В фінансовій сфері слова “здійснення спостереження” означає спостереження за фінансовою діяльністю підприємства. Проте розклад на семи дефініції з п'ятого словника згадує не тільки сему “здійснення спостереження (нагляду)”, а також додає сему “нагляд за виконанням діяльності згідно графіка та цілей ефективності”. Отже, бачимо, що лексема “monitoring”, що є одночленною, має значення здійснення спостереження за виконанням діяльності згідно графіка та цілей її ефективності.

Таким чином, підводячи підсумки проведеного вище аналізу, отримуємо архісему та диференційні семи для термінів: “audit”, “control” та “monitoring” (рис. 3).

Рис. 3 - Аналіз семантичних інваріантів термінів “audit”, “control”, “monitoring”

Джерело [Розроблено автором]

З аналізу інваріантних значень термінів “audit”, “control”, “monitoring” (рис. 3) впливає, що термін “перевірка» – “examination”, що є архісемою попередніх лексем, як окрема лексема є багаточленною, бо складається з декількох сем.

Семантичний інваріант кожної з наведених сем, що формують архісему, сформувалася як під час історичного розвитку розглянутих вище лексем, так і під впливом сучасних трансформацій їх значень. Виявилося, що словотворча конверсія також впливає на семантичну характеристику розглянутих термінів. Отже, розглянуті семантичні характеристики термінів та виділення їх інваріантів може розглядатися як необхідний компонент процесу перекладу термінів з англійської на українську мову під час складання глосарію термінів міжнародних фінансів.

10.3. Семантичний аналіз термінів

У мовознавстві існує дві категорії термінів: перша, що вживається у прямому смислі, і друга, яка вживається у переносному смислі, тобто є метафоричною чи метонімічною. Особливістю термінів, створених в результаті метафоричного чи метонімічного переносу, є перенесення початкового загальномовного значення у закріплене термінологічне (переносне значення). Ми дотримуємося точки зору, що при потраплянні до професійної мови, метафора (метонімія) втрачає свою образність, що прискорює виникнення термінологічного значення. Так, наукова лексика збагачується новими термінами, що відбивається у словникових статтях. У роботі Р. Теммермана вказується, що: «метафора як засіб вираження спеціального поняття полегшує передачу знань, асоціює спеціальне поняття із загальновідомим» [27, с. 70]. Семантична термінотвірна мотивованість метафори, як правило, базується на одній чи декількох ознаках первинного значення і через них має зв'язок із сутністю терміна.

Семантична термінотвірна мотивованість метонімії має відношення не до окремих ознак, а до повного обсягу значення терміну. Метонімія виникає за допомогою механізмів синтагматичних перетворень, спорідненість у метонімії пов'язана з внутрішнім симбіозом. Отже, референційна функція є властивою метонімії. Тобто метонімія, як і метафора, дає змогу одній сутності терміну

заміняти іншу.

Завдяки образному порівнянню, метафоричні терміни сприяють кращому розумінню їх суті, наприклад: *share* (частина) – акція; *return* (повернення) – прибуток; *ceiling* (стеля) – гранична сума; *risk appetite* (апетит ризику) – рівень ризику; *impairment* (погіршення, пошкодження) – порушення; *provision* (запаси) – резерви майбутніх витрат, *goodwill* (добра воля) – позитивна репутація, *capital injection* (грошові вливання) – внески капіталу.

Треба відзначити той факт, що термін *tariff* – це метонімія, що походить від імені арабського полководця Таріфа Бен Малика, який у VIII ст. першим розробив реєстр розмірів плати судновласників за перетин острова в Середземному морі [6, с. 213]. Тобто, *Tariff* (фамілія) тепер вживається у значенні розміру оплати чи оподаткування.

Семна структура метафори може формуватися в тісній взаємодії основного і допоміжного компонентів [6, с. 215], про що свідчать такі приклади, значна кількість яких зафіксована в терміносистемах обох – англійської та української мов: *bridge* (міст) *loan* (позика) – проміжний кредит; *bottom* (дно) *price* (ціна) – мінімальна ціна; *debt* (борг) *forgiveness* (прощення) – списання боргу; *balloon* (повітряна куля) *payment* (платіж) – погашення кредиту один раз повною сумою; *branch* (гілка) *banking* (банківська справа) – банківська діяльність на основі філіалів; *cash* (готівка) *flow* (течія) – рух готівки; *strong* (сильний) *currency* (валюта) – тверда валюта; електронні гроші – грошові засоби, які використовуються їх власниками в електронній системі банківських послуг; залишок твердий – не використаний клієнтами залишок коштів на банківських рахунках; грошова маса – уся сукупність випущених в обіг паперових грошей та металевих монет; валютний коридор – встановлювані державою межі коливання валютного курсу; осідання вкладів – показник рухомості вкладів, що зберігаються в банківських установах. Отже, термінологічна метафора може одночасно і формувати уявлення про певний об'єкт, і передбачати увесь хід думок, пов'язаний з ним, тобто виступати знаряддям мислення. Шляхом метафоричного перенесення утворені також такі терміни: *encumbrance*

(перешкода) – борг; interest (інтерес) – відсоток; note (нотатки) – короткостроковий борговий цінний папір; advice (порада) – авізо; point (крапка) – одна десятинна валютного курсу; title (заголовок) – право банку на власність; volume (том) – об'єм; window (вікно) – програма кредитування; translation (переклад) – грошовий переказ; collar (комір) – фіксована максимальна та мінімальна відсоткова ставка; конфеті – елементи захисту паперових грошей, кольорові паперові чи синтетичні включення, розташовані в паперовій масі; комісія – плата комерційному банкові за проведення операцій; манто – пояснювальний текст акцій, облігацій; акція – цінний папір; девізи – платіжні засоби в чужоземній валюті.

Є статистика, яка підтверджує, що загальна кількість англійських метафоричних термінів перевищує кількість таких одиниць в українській терміносистемі [11, с. 316], що свідчить про те, що “метафорична традиція” знаходить яскравіше вираження в англійській термінології, ніж в українській [11, с. 317]. Так, номінації, що утворені шляхом метафоризації чи метонімізації, зазвичай перекладаються шляхом вибору словникового відповідника, оскільки вони зафіксовані в перекладних словниках.

Багаторазове використання слова в специфічних контекстах надає йому відповідний стильовий характер. Аналіз стилістичної диференціації термінів надає результати розгляду особливостей використання лексичних засобів мови в різних функціональних стилях, характеристику емоційних та експресивних якостей термінів. Стилiстично нейтральні терміни мають майже нульову емоційність. Під стилістично маркованими термінами вважають такі мовні одиниці, які мають емоційну зафарбленість та є типовими для конкретного стилю. У нашому дослідженні мається на увазі офіційно-діловий, або латинський канцелярський стиль міжнародних стандартів обліку і аудиту. Зрозумілість ділового мовлення забезпечує міжстильова (нейтральна) термінологія. Наприклад: *standard* – стандарт; *overall opinion* – загальний висновок; *Professional Practices Framework* – положення професійної практики, *Engagement Work Program* – робоча програма завдання.

Стилістично-марковані терміни, що притаманні офіційно-діловому стилю міжнародних стандартів це, наприклад: *receiver in bankruptcy* – керуючий справою про банкрутство; *firm commitment* – жорстке зобов'язання; *innocent misrepresentation* – добровільна заява, що не відповідає дійсності; *entire agreement* – повнота угоди.

Вплив латині на англійську юридичну термінологію практично визначило всю її систему. Підтвердженням цього служить ряд прямих латинських запозичень. Різновидом маркованої лексики міжнародних стандартів виступають латинські слова та вирази, наприклад як: *per capita* – на душу населення (наприклад при характеристиці доходу на душу населення).

Одним з видів маркованої лексики міжнародних стандартів є лексика з негативною конотацією, а саме словосполучення з дієсловом *fail* та іменником *failure* з інфінітивом для вираження заперечення в англійській мові. Наприклад: *failure to control procedure* – невиконання процедури контролю; *fail to inform* – не повідомити (невну фінансову інформацію).

При побудові маркованих термінів в англійській мові використовують парні синоніми для посилення експресивності, як наприклад: *fair and proper requirements* - справедливі та належні вимоги; *final and conclusive decision* – остаточне і заключне рішення.

Свої особливості мають стилістично марковані терміни, що виражають волевиявлення. Наприклад: *financial obligations* – фінансові зобов'язання, *accounting directive* – директиви з бухгалтерського обліку.

Результати досліджень текстів міжнародних стандартів дозволили виявити, що лексичною базою міжнародної документації є загальноновживана лексика нейтрального пласта, яка поєднується зі спеціальною та термінологічною лексикою, а також скороченнями, аббревіатурами, неасимільованими латинськими вкрапленнями. Під час використання загальноновживаної лексики у контексті цих документів відбуваються звуження її семантичного діапазону, звільнення від частини існуючих значень, видозміна їх аж до виникнення нових. Процентний склад кожного лексичного шару не є однаковим. Якщо

загальноновживана нейтральна лексика складає більшість лексичного наповнення тексту, то стилістично маркована лексика представлена в меншій кількості.

Однією з особливостей терміну є його мотивованість або немотивованість. Мотивованість – це така мовна форма терміна, яка допомагає зрозуміти значення терміну без звернення до тлумачного термінологічного словника. За своїм значенням термін може бути повністю мотивованим, частково мотивованим і немотивованим (ідіоматичним).

Мотивованим терміном вважають той, що має одну характерну ознаку. Наприклад, *excise duty* – акцизний збір; *current budget* – поточний бюджет; *gross income* – валовий дохід.

Складнішими для розуміння є немотивовані терміни. Як різновид немотивованих термінів можуть виступати терміни-фразеологізми. Актуальним питанням у сучасній лінгвістиці є осмислення семантичних процесів, що лежать в основі формування термінологічного значення у фразеології, виявлення семантико-номінативних особливостей термінів фразеологічного характеру та їх відмінностей від фразеологічних одиниць загальнолітературної мови [2].

Значення фінансових термінів-ідіом аналізувалися за допомогою словників “The Penguin Dictionary of Economics” [25] і “Longman Business English Dictionary” [23].

Прикладами вузькоспеціальних фразеологічних одиниць, створених на базі загальноновживаних слів для найменування специфічних понять і предметів професійної галузі міжнародного обліку і аудиту, є: *excess interest* – надлишкова відсоткова ставка (походить від загальноновживаного фразеологізму “надлишковий інтерес”); *golden parachute* (букв. “золотий парашут” – велика грошова компенсація, видана керівнику вищої ланки корпорації при виході на пенсію або при звільненні); *crown jewels* (букв. “коштовності корони” – найбільш привабливі складові частини корпорації), *roller coaster* (букв. атракціон “гірки” – підвищення і зниження цін акцій, валюти тощо протягом короткого періоду часу); *dead cat bounce* – букв. “стрибок дохлої кішки”: різке зростання ціни фінансового активу після періоду її істотного зниження). Усвідомлення

підвищеної образності вказаних вище немотивованих фінансових термінів може забезпечуватися тільки через їх семантичний аналіз у діяхронії. У синхронії ідіоматичні фінансові терміни є лише стертими метафорами, які в наслідок частого вживання у професійній мові втратили свою первісну виразність.

На основі проведеного дослідження мотивованості фінансової термінології можна відзначити, що у семантико-мотиваційному аспекті відзначається перевага метафорично похідних термінів-фразеологізмів, побудованих на основі взаємної функціональної схожості.

Висновки

Дослідивши вплив якісних та кількісних характеристики англomовної термінологічної системи фінансів на переклад, ми дійшли наступних висновків.

1. Найпродуктивнішим засобом творення англійських фінансових термінів – іменникових, дієслівних, приймникових – є афіксація. Поєднуючись між собою у різних констеляціях, терміни і термінологічні словосполучення утворюють щонайменше п'ять типологічно значущих груп: прості терміни, афіксальні терміни (derivati), терміни-композиції, терміни-словосполучення і терміни-аббревіатури. Найбільші складнощі при перекладі мають терміни - словосполучення.

2. З аналізу інваріантних значень термінів “audit”, “control”, “monitoring” випливає, що термін “перевірка” – “examination”, що є архісемою цих трьох лексем як окрема лексема є багаточленною, бо складається з декількох сем. Семантичний інваріант кожної з наведених сем, що формують архісему, сформувалася як під час історичного розвитку розглянутих вище лексем, так і під впливом сучасних трансформацій їх значень. Виявилось, що словотворча конверсія також впливає на семантику розглянутих термінів. Отже, розглянуті семантичні характеристики термінів та виділення їх інваріантів може розглядатися як необхідний компонент процесу перекладу термінів з англійської

на українську мову при створенні глосарію термінів.

3. У професійній лексиці міжнародних фінансів є значний прошарок образної фінансової термінології. Номінації, що утворені шляхом метафоризації чи метонімізації, зазвичай, перекладаються шляхом вибору словникового відповідника. Аналіз стилістичної диференціації термінів уможливорює розгляд особливостей використання лексичних засобів мови в різних функціональних стилях, емоційних та експресивних якостей термінів. При цьому усвідомлення підвищеної образності вказаних вище немотивованих фінансових термінів може забезпечуватися тільки через їх семантичний аналіз у діяхронії. У семантико-мотиваційному аспекті відзначається перевага метафорично мотивованих термінів-фразеологізмів, побудованих на основі взаємної функціональної схожості їх референтів, які мають певні особливості при перекладі.